

A színes papír történetéből 5. A könyvmetszések színezése

1 És *díszítése* – tesszük hozzá rögtön. Az is lehetne az alcím, hogy: *Hogyan fessünk a papír élére?* Első hallásra kissé megdöbbentő az ötlet, de nem megvalósíthatatlan. Könyvkötőink évszázadok óta élnek a papírfestés e lehetőségével. Valóban hogyan? Ha csak egy papír élet szeretnénk megfesteni, akkor lehet, hogy nem járnánk sikerrel, de fogjuk csak tömbbe a papírokat (a mi esetünkben a bekötendő könyv korábban már összefűzött íveit), tegyük présbe, „gyaluljuk”/vágjuk/metsszük egyenletesen körbe, hozzuk létre így a *metszéseket*. Maga a papír fehér színe is jól mutathat önmagában. Ma már ez a bevett szokás, így kerülnek ki könyveink a sajtó alól, és csak ritkán szokták festeni a met-

széseket, hacsak külön rendelésre nem... Régebben viszont megrendelői igényre, vagy a magára valamit is adó könyvkötőmester, -művész saját indíttatásból is festette a metszéseket. Egy vagy több szín alkalmazásával, különböző technikákkal.

A legegyszerűbb megoldás, ha egyszínűre (pirosra, kékre, zöldre, okkersárgára) festették mindhárom (fej-, láb-, homlok-) metszés felületét szivaccsal, vattával vagy ecsettel (1., 2., 3. képek). De az sem ritka, hogy az álló helyzetű könyvnek csak felső, a fejmetszését színezték. Utána viaszos flanelruhával kifényezték.

Gyakran éltek viszont a korábban már ismertetett papírfestési eljárások – csirizes festés, márványozás – valamelyikével. A könyvkötők sajátos megnevezésekkel illették a különböző metszésfestési eljárásokat. Beszéltek *felhőmetszésről*, amikor a metszésfelületet a festékebe mártott szivaccsal foltosan tamponálták, majd száradás után a még enyhén nedves, festékes szivacsot végighúzták a felületen, így érve el a felhőszerű hatást. A *permetezett* metszés esetén az általában barna, vörös, kék vagy sárga festéket fűvócsóval permetezték a metszésre (4. kép). A keletkező pontok nagysága a festék hígságától és a fűvás erősségétől függött. Lehetett több színt is alkalmazni (5. kép). A *fröccsentett* metszés alatt a festékes kefének dróthálón történő húzogatóásával nyert, többnyire egyöntetűbb, finom szemcsés, spriccelt mintát értették. A *viaszmetzés* esetén a festéket azt követően hordták fel, hogy a felületre előzetesen viaszt csepegtettek, szórtak. Száradás után a megdermedt viaszcspepeket lekefélték. Természetesen alatta fehéren maradt a papír (6. kép). De készítettek elegáns, színes metszéseket enyhén nedves homok vagy fűrészpor (7. kép) segítségével is, melyet a metszésre szórtak, majd festették valamilyik, már ismerős eljárással. Ez a márványozáshoz hasonló, de egyszerűbb, erezett, foltos felületet képezett. A *magos*, *szemes* metszés neve árulkodik az alkalmazott módszerről: a felü-

letre elhelyezett magokra kellett fűjni a színt. A *hamumetszés* ugyancsak a felhasznált anyagra utal. A *keményítő*s metszéseknél (8. kép) az előzőképpapíroknál már ismertetett csirizes festést alkalmazták különböző módozatban (simán, pöttyözve, karcolva).

Ugyanazzal a módszerrel, mellyel az előző- vagy a borítópapírokat márványozták, a présbe szorított könyvek metszését is lehetett márványozni, akár több kötetet is egyszerre (9. kép). Száradás után timsós

vízzel rögzítették a festéket. A módszer jól ábrázolja a már ismert illusztrációból kiemelt nagyítás (10. kép). A szépérzéssel megáldott könyvkötők nagyon jó összhangot tudtak teremteni a kötéstábla, az előzéklap és a metszések festése között (11. kép). A fentebbi módon színezett/festett metszeteket lehetett tovább díszíteni *aranypréseléssel*. Ugyanazokkal a bélyegzőkkel (12. kép), melyekkel a bőr kötéstáblákat díszítette a könyvkötő, magán a színes metszésen is végezhetett vaknyomást (13. kép) vagy aranyfüst alapút (14. kép). Az ilyenek képezték az átme-

netet az alább említett metszészí-
szítéshez.

Azért vagyunk óvatosak a díszítés kifejezéssel, mert ez nem mindig csak festést jelenthetett, hanem az egyszerűbb mechanikai beavatkozástól (karcolás, reszelés, fűrészelés) (15. kép), csipkézéstől a művészi igényű poncolással/cizellálással kialakított mintáig (16., 17., 18. képek) bármit, a színezett/aranyozott metszés felületén. Ez is présbe szorítva történik. Árszerű (kerek, négyszögű, rombusz alakú), tompa hegyű pontozó-, gyöngyözszerszámokkal, vagy különlegesen kiképzett fejű (pl. virágszirom, csillag) (19. kép), a könyvkötészetben használatos kisebb bélyegzőkkel az előrajzolt/karcolt felületre apró, sorozatos ütéseket mérve alakítják ki a térhatású mintát.

Ha a metszést bólusszal (egyfajta nagyobb szívóerejű, zsíros agyagföldszilikát), vagy felhígított és ülepített tojásfehérjével történő alapozás után aranyfüsttel vonták be (aranyozták), akkor kapták az *aranymetszést*. (Ezt

binálva is lehetett használni, megint csak növelve a kötés szépségét, változatosságát, káprázatos színpompába öltöztetve a könyvet: az alapszínezett metszések csak bizonyos részeinek aranyozásával, az aranyozáson belüli

ne tévesszük össze a rajzban, festészetben használatos szakkifejezéssel!) Az aranyozott metszéseket enyhén viaszozott papíron keresztül dörzsölve kifényesítették (többnyire achátkő segítségével) (20. kép).

Ezt is gyönyörűen lehetett cizellálni, amint mellékelt illusztrációink is ábrázolják (21., 22., 23. képek). Sőt az aranyozást, cizellálást, festést egyszerre (és egymás mellett), kom-

21

minták kikaparásával és újraszínezésével (24. kép) stb.

Angolszász vidéken a XIX. században terjedt el és ma is használatos a

22

rejtett festésű metszés (fore-edge painting) gyakorlata. Ezt a könyvtest valamelyik irányba történő erőteljesebb kihajlítása után, a lapok egymáson való eltolódása következtében formálódó 1-2 milliméteres sávok alkotta felületen hozzák létre (akár maguk a tulajdonosok). A könyv becsukása után a munka tartalmára utaló, vagy attól független illusztráció eltűnik (25. kép).

Örvendetes esetben a táblák kötése, előzéklapja és metszése az egységes hatás által nö-

23

veli a könyv szellemi (művészi) és tárgyi (kereskedelmi) értékét.

Róth András Lajos

A mellékelt felvételeket a szerző készítette.

24

25